СЕРІЯ «Економіка»

УДК 334:331.107.5

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-5\(11\)-267-283](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-5(11)-267-283)

Воробйова Марина Олександрівна аспірантка кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, вул. Преображенська, 8, каб. 308, м. Одеса, 65082, тел.: (066) 400-71-64, e-mail: vorobiova.maryna@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9282-0628>

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Анотація. У статті досліджено тенденції розвитку державно-приватного партнерства в Україні та світі протягом 2016-2020 рр. Наведено основні етапи розвитку ДПП та їх особливості. Визначено які саме країни перебувають на кожному з етапів. Зазначено, що механізм державно-приватного партнерства активно розвивається у багатьох країнах світу, при цьому у кожній країні розвиток даного механізму відбувається різними темпами. Проаналізовано активність застосування ДПП у різних країнах та сферах економіки. Розглянуто тенденції розвитку державно-приватного партнерства у країнах Європейського Союзу та країнах, що розвиваються. Представлено динаміку кількості угод та інвестицій, які реалізовані на основі ДПП у країнах Європейського Союзу протягом 1990-2020 рр. Наведено галузевий розподіл угод ДПП у країнах Європейського Союзу та країнах, що розвиваються. Встановлено, що кожна країна використовує свої інструменти сприяння розвитку партнерського співробітництва шляхом скоординованої діяльності урядів та приватних партнерів. Розглянуто нормативно-правове та інституційне забезпечення функціонування механізму державно-приватного партнерства у зарубіжних країнах.

Досліджено розвиток ДПП в Україні. Відзначено позитивну тенденцію до збільшення кількості проєктів ДПП. Наголошено, що незважаючи на збільшення загальної кількості проєктів державно-приватного партнерства, результативність та ефективність їх виконання не простежується. Представлено структуру та кількість проєктів державно-приватного партнерства за сферами господарської діяльності по областях України станом на 1 січня 2021 року.

Обґрунтовано, що на відміну від зарубіжних країн, ефективність використання державно-приватного партнерства в Україні перебуває на досить низькому рівні. Виявлено основні проблеми, що перешкоджають розвитку державно-приватного партнерства в Україні та визначено напрями для ефективної реалізації цього механізму, зокрема наголошено на необхідності розвитку інституційного середовища ДПП в Україні, що

полягає у створенні спеціалізованого підрозділу ДПП.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, світовий досвід, реалізація, проєкт, розвиток, механізм, приватний партнер, держава.

Vorobiova Maryna Oleksandrivna Postgraduate student of the Department of Economics, Law and Business Management, Odessa National Economic University, 8, Preobrazhenska st., off. 308, Odessa. 65082, tel.: (066) 400-71-64, e-mail: vorobiova.maryna@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9282-0628>

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP: WORLD EXPERIENCE AND DOMESTIC REALITIES

Abstract. In the article the author examines the trends in the development of public-private partnership in Ukraine and in the world during 2016-2020. The main stages of PPP development and their features are presented. It is determined which countries are at each stage. It was noted that the mechanism of public-private partnership is actively developing in many countries of the world, while in each country the development of this mechanism is happening at different rates. The activity of PPP application in different countries and spheres of economy was analyzed. Trends in the development of public-private partnership in the European Union and developing countries are considered. The dynamics of the number of agreements and investments implemented on the basis of PPP in the countries of the European Union during 1990-2020 is presented. The sectoral distribution of PPP agreements in the countries of the European Union and developing countries is given. It is established that each country uses its own tools to promote the development of partnership cooperation through coordinated activities of governments and private partners. The regulatory and institutional support of the public-private partnership mechanism in foreign countries was considered.

The development of PPP in Ukraine was investigated. A positive trend towards an increase in the number of PPP projects was noted. It is emphasized that despite the increase in the total number of public-private partnership projects, the effectiveness and efficiency of their implementation is not traceable. The structure and number of public-private partnership projects in the areas of economic activity in the regions of Ukraine as of January 1, 2021 are presented.

It is substantiated that, in contrast to foreign countries, the efficiency of public-private partnership in Ukraine turns into a low level of communication. Author identified the main problems that hinder the development of public-private partnership in Ukraine and identified the directions for the effective implementation of this mechanism, in particular, author emphasized the need to develop the institutional environment of PPP in Ukraine, which can be created by a specialized PPP unit.

Keywords: public-private partnership, world experience, realization, project, development, mechanism, private partner, government.

Постановка проблеми. Необхідність подолання кризових явищ в

Україні, забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку та ефективного функціонування стратегічно важливих галузей національної економіки, реалізація суспільно значущих проєктів за умови обмеженості державних ресурсів активізує пошук нових механізмів взаємодії державного сектора та приватних бізнес-структур. Одним із таких механізмів взаємодії, який довів свою ефективність у світі, є державно-приватне партнерство (далі - ДПП).

У багатьох країнах світу накопичився чималий досвід ефективного використання ДПП. Його використання дозволяє вирішувати значні соціально-економічні проблеми суспільства шляхом об'єднання ресурсів і дій державного та приватного секторів. У сучасних умовах ДПП є дієвим інструментом залучення приватних інвестицій, запровадження новітніх технологій та збільшення конкурентоспроможності країн на світовому ринку.

В Україні також ця форма партнерської взаємодії держави та приватного сектору не є новою та функціонує вже багато років, проте вітчизняна практика реалізації проєктів ДПП ще далека від світової. З огляду на це, актуальним видається дослідження закордонного досвіду для вивчення, систематизації та узагальнення світових тенденцій розвитку партнерської взаємодії, визначення переваг та недоліків, дослідження складових механізму ДПП для подальшої імплементації цього механізму у вітчизняну практику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти механізму державно-приватного партнерства є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, які тривалий час займаються вивченням цього механізму, серед яких: В. Варнавський, П. Шилепницький, С. Підгаєць, І. Запатріна, Г. Комарницька, В. Шеремет, Д. Амунц, В. Якунін, В. Вакуленко, О. Полякова, О. Берданова, К. Павлюк, М. Дерябіна, В. Геєць, Дж. Делмон, Л. Малюта, О. Головінов, Л. Федулова, Л. Тараш, Л. Афанасьєва та інші. Зокрема Л. Тараш досліджувала світові та європейські тенденції розвитку державно-приватного партнерства у визначенні пріоритетних сфер застосування [3]. Л. Афанасьєва досліджувала міжнародний досвід та перспективи ДПП в Україні [12].

У той же час, незважаючи на численні дослідження державно-приватного партнерства, дана форма співпраці держави та бізнесу продовжує стрімко розвиватися та змінюватися. Збільшується кількість проєктів, відбувається зміцнення правової бази, розширюється галузева сфера застосування, все це зумовлює необхідність постійної уваги до процесу розвитку та реалізації ДПП у світі, з урахуванням світових тенденцій, антикризових заходів та мінливості зовнішнього середовища загалом.

Мета статті: вивчення, систематизації та узагальнення світових тенденцій розвитку партнерської взаємодії, визначення переваг та недоліків, дослідження складових механізму ДПП для подальшої імплементації цього механізму у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку державно-приватного партнерства налічує декілька століть. Водночас, темпи розвитку цього

механізму партнерської взаємодії державного та приватного партнера в кожній країні різні. Узагальнення світового досвіду розвитку ДПП у різних країнах світу дозволяє виділити три етапи (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи розвитку державно-приватного партнерства в світі

Етап	Характерні особливості
I етап	- формування політичної основи ДПП; - виокремлення й уведення в обіг основних понять ДПП; - заснування ринку послуг ДПП; - виокремлення першочергових проєктів
II етап	- створення структур ДПП; - формування нормативно-правової бази; - розвиток і розширення проєктів із включенням до їх складу нових об'єктів господарювання; - написання і публікація практичних методологічних посібників
III етап	- набуття популярності уведених у використання моделей ДПП; - ліквідація правових недоліків, що заважали розвитку ДПП; - зростання обсягів контрактів на основі ДПП; - зростання обсягів інвестувань в інфраструктуру держави

Джерело: складено автором за даними [1, с. 128]

Більшість країн світу досі знаходяться на першому етапі, на якому використання механізму державно-приватного партнерства тільки розпочинається. Даний етап передбачає формування законодавчої бази, інституційного середовища ДПП, довіри бізнес-спільноти до влади. Кількість реалізованих проєктів на цьому етапі невелика, а форми реалізації нерізноманітні. Країни, які перебувають на цьому етапі, намагаються стрімко створювати систему ДПП без глибокого розуміння того, як їх реалізовувати, внаслідок чого піддають себе та своїх партнерів до певного ризику повторення помилок, які відбуваються на початковому етапі розвитку ДПП в інших державах. Для того щоб такі помилки не повторювалися, країни, які знаходяться на початковому етапі розвитку ДПП, повинні вивчати та використовувати досвід, який накопичений державами, що вже пройшли цей шлях до більш вищого рівня. Крім України, на цьому етапі знаходяться країни Латинської Америки, Східної Європи, а також пострадянські країни, серед яких Словаччина, Латвія, Чехія, Польща, Угорщина, Бельгія, Фінляндія, Мексика, Бразилія, Росія.

На другому етапі застосування механізму ДПП наближене за різноманітністю застосовуваних моделей до першого етапу, проте за масштабом охоплення галузей і територіальних рівнів спостерігається деяке відставання. Водночас рівень розвитку моделей ДПП можна охарактеризувати як високий. У компаніях цих країн, що реалізують

інфраструктурні проєкти, утворені спеціальні підрозділи, які використовують широкий спектр інструментів для їх фінансування. На цьому етапі знаходиться більшість розвинутих країн, зокрема Іспанія, Португалія, Нідерланди та деякі інші.

На третьому етапі знаходяться країни, в яких створені умови і передумови для ефективної реалізації ДПП, застосовуються різноманітні за розділенням вкладів і ризиків моделі партнерства, що охоплюють усі періоди життєвого циклу проєктів, залучення різних категорій інвесторів, враховуючи приватні і пенсійні інвестиційні фонди [2, с. 12].

До цього етапу змогли розвинути механізм партнерської взаємодії влади та бізнесу США, Канада, Японія, Сінгапур, Великобританія, Франція, Німеччина, Ірландія та Італія.

Значний досвід ефективного застосування механізму державно-приватного партнерства нагромаджено в країнах Європейського Союзу (далі - ЄС). На рис. 1 представлено динаміку кількості угод та інвестицій, які реалізовані на основі ДПП серед країн-членів Європейського Союзу упродовж останніх п'яти років.

Рис. 1. Реалізація проєктів ДПП у країнах Європейського Союзу протягом 1990 – 2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [3, с. 134; 4-9]

Як свідчать дані рис. 1. з 1990 по 2020 роки в країнах ЄС реалізовано 2023 проєкти загальною вартістю 406,3 млрд. євро. До 2006 року спостерігалось поступове збільшення кількості угод та обсягів фінансування. Однак під впливом світової фінансово-економічної кризи з 2008 року мало місце подальше скорочення як договорів ДПП, такі і обсягів капіталовкладень. Водночас протягом аналізованого періоду існує невідповідність між зменшенням обсягів залучених інвестицій та

збільшенням кількості угод. Це пояснюється довготривалістю реалізації проєктів, які були укладені до 2007 р. та продовжували реалізовуватись. Отже, згідно з дослідженнями, проведеними Європейським інвестиційним банком протягом 2016-2020 рр. в ЄС реалізується 210 проєктів ДПП з обсягом інвестицій 58,7 млрд. євро.

Слід зазначити, що в різних країнах Європи розвиток механізму ДПП відбувається різними темпами: якщо у Великобританії, Франції, Німеччині даний механізм вже досить розвинений, то є і інші країни, які не володіють значним досвідом реалізації ДПП або тільки почали опановувати цей механізм співпраці.

Розподіл проєктів ДПП серед країн-учасниць у 2016-2020 р. наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл проєктів ДПП серед країн-учасниць ЄС у 2016-2020 р.

Країна	Кількість проєктів ДПП, од.	Вартість проєктів ДПП, млрд. євро
Франція	67	13,54
Великобританія	58	10,29
Німеччина	22	6,63
Туреччина	16	12,68
Нідерланди	11	4,93
Італія	9	4,05
Бельгія	7	4,05
Ірландія	7	0,95
Австрія	5	0,44
Греція	5	1,02
Литва	4	0,07
Іспанія	3	0,57
Польща	2	0,47
Сербія	2	0,79
Болгарія	1	0,88
Фінляндія	1	0,17
Словачія	1	1,00

Джерело: побудовано автором за даними [9]

Аналіз європейського ринку розвитку ДПП за останні 5 років показав, що Франція займає лідируючу позицію як за кількісним критерієм, так і за вартістю укладених угод серед країн-учасниць ЄС. Також серед країн з великою кількістю проєктів із застосування механізму ДПП слід відзначити Великобританію, яка протягом 2016-2020 займала першу позицію серед інших країн, а також Туреччину, Німеччину та Нідерланди. Інші країни мають значно нижчі показники як за кількістю, так і за вартістю проєктів.

У галузевому розрізі у країнах Європейського Союзу пріоритетною

сферою державно-приватного партнерства у 2016-2020 рр. за кількістю угод є сфера освіти (рис. 2), якій належить найбільша частка угод серед загальної кількості проєктів. Також значна кількість угод спостерігаються у сфері транспорту, охорони здоров'я, навколишнього середовища та телекомунікацій. Незначною залишається частка у сферах захисту, громадського порядку та безпеки, відпочинку та культури, надання суспільних послуг та житлово-комунального господарства.

Рис. 2. Кількість проєктів ДПП серед країн-учасниць ЄС за сферами застосування у 2016-2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [5-9]

У свою чергу, у вартісному виразі, найбільша частка приватних інвестицій спрямована на фінансування розвитку транспортної інфраструктури (рис. 3). Значно менша, але також значна частка інвестиційних ресурсів серед інших секторів спрямована в розвиток освіти, охорони здоров'я, навколишнє середовище та телекомунікації. Найменша частка капіталовкладень припадає на сфери надання суспільних послуг, захист, громадський порядок та безпеку, житлово-комунальне господарство, відпочинок та культуру.

Рис. 3. Обсяги інвестицій в угоди ДПП у країнах ЄС за сферами застосування у 2016-2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [5-9]

Разом з тим механізм державно-приватного партнерства активно функціонує і у країнах, що розвиваються. На рис. 4 представлено динаміку розвитку ДПП у світі в регіональному розрізі у 2016-2020 роках.

Рис. 4. Динаміка розвитку ДПП у світі по регіонах у 2016-2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [10].

Аналіз динаміки розвитку державно-приватного партнерства у світі у регіональному розрізі свідчить про те, що у період 2016 – 2020 років реалізовується 1777 проєкти державно-приватного партнерства з обсягом залучених інвестицій 415,55 млрд. дол. Найбільша кількість проєктів

припадає на країни Східної Азії та Тихоокеанського регіону та країни Латинської Америки та країни Карибського басейну, а саме 707 та 431 проєктів відповідно. Найменше проєктів реалізується у регіоні Близького Сходу та країнах Північної Африки - 69 проєктів. Подібна ситуація стосується й обсягів інвестицій в інфраструктурні проєкти. Найбільший обсяг інвестицій у проєкти ДПП спостерігається у країнах Східної Азії та Тихоокеанського регіону, а найменший – у країнах Близького Сходу та країнах Північної Африки, що складає 171,03 млрд. дол. та 10,82 млрд. дол. відповідно.

Найбільш активно механізм ДПП серед країн, що розвиваються у аналізований період реалізовується у Китаї, де реалізується 543 проєкти загальною вартістю 98,68 млрд. дол. Друге місце займає Бразилія з 215 проєктами та обсягом інвестицій 56,44 млрд. дол, третє - Індія (198 проєктів на суму 33,13 млрд. дол.).

За галузевим розміщенням в країнах, що розвиваються лідируючу позицію у загальному обсязі фінансування займає сектор електроенергетики. За 2016-2020 рр. в цю сферу було вкладено 176,42 млрд. дол. Найменш привабливим серед розглянутих секторів виявився сектор водопостачання та водовідведення - 15,78 млрд. дол. У кількісному вираженні найбільш інтенсивно реалізуються проєкти ДПП у сфері електроенергетики, а також у транспортній інфраструктурі, що включає будівництво та експлуатацію автомобільних доріг, залізничний транспорт, морські порти та аеропорти.

Наведена статистика свідчить про те, що на міжнародному ринку державно-приватне партнерство розвивається досить активно, що підтверджується і кількістю реалізованих проєктів, і кількістю вкладених інвестицій. Отже, даний вид співпраці досить добре себе зарекомендував та в подальшому має основу для розвитку.

Для більш повного аналізу світового досвіду розвитку ДПП також необхідно розглянути, в яких країнах ДПП оформлене на законодавчому рівні (табл. 3).

Таблиця 3

Законодавча база в сфері ДПП в країнах світу

Країна	Наявність законодавчого акта
Франція	Закон «Про ДПП» (2004 р.)
Велика Британія	Відсутній
Німеччина	Закон «Про розвиток ДПП» (2005 р.)
Туреччина	Відсутній
Нідерланди	Відсутній
Ірландія	Закон «Про державно-приватного партнерство» (2002 р.)
Китай	Відсутній
США	Відсутній
Канада	Відсутній
Казахстан	Закон «Про державно-приватного партнерство» (2015 р.)

Джерело: побудовано автором за даними [11, с. 42]

Таким чином, наявність спеціального закону про ДПП не завжди є обов'язковою умовою успішного функціонування цього механізму. Це підтверджує досвід Нідерландів або Туреччини, які, як ми бачили вище, займають одні з провідних позицій на європейському ринку ДПП. З іншого боку, про зворотне свідчить практика реалізації проєктів у Франції, яка, є лідером як за кількісним, так і за вартісним показником розвитку співпраці між державою та бізнесом [11, с. 42].

У країнах, де спеціальне законодавство про ДПП відсутнє, альтернативою виступають закони про державні закупівлі чи концесійне законодавство. Ще одним засобом регулювання відносин ДПП є варіант, коли закони про концесії містять лише загальні положення, а детальна регламентація реалізується через прийняття спеціальних законів у певному секторі економіки. Дослідження показало, що той чи інший варіант регулювання ДПП у країні залежить значною мірою від політичної волі та зацікавленості уряду країни. Так, важливим у напрямі розвитку ДПП залишається не тільки вдосконалення нормативно-правового забезпечення, але і створення державою належних умов для інституційного розвитку ДПП.

Оскільки процес взаємовідносин між партнерами ДПП доволі складний, багато країн, в яких створене або відсутнє спеціалізоване законодавство для розвитку ДПП створюють органи з підтримки розвитку ДПП – спеціалізований підрозділ ДПП – PPP Agency або PPP Unit. Даний підрозділ уповноважений здійснювати ефективне управління проєктами ДПП, сприяти їх реалізації, проводити оцінку запланованих проєктів ДПП, стимулювати залучення приватних партнерів, проводити переговори, виконувати функції контролю та моніторингу виконання контрактів ДПП. Також до важливих функціональних обов'язків PPP Unit варто віднести розроблення стратегії розвитку ДПП, вдосконалення законодавства у сфері ДПП, координацію всіх процесів пов'язаних з імплементацією проєкту ДПП, надання консультацій інвесторам та допомоги державному партнеру при обговоренні умов контракту ДПП тощо [12, с. 51].

PPP Agency можуть функціонувати на різних рівнях (національному, субнаціональному, регіональному) та в різних секторах. Разом з тим, сфери діяльності та функції агенцій ДПП в різних країнах та на різних рівнях істотно відрізняються. Такі підрозділи можуть бути створені в межах галузевого міністерства або як окрема установа чи як окремих суб'єкт господарювання з частковою державною власністю. Слід відмітити, що специфічні для певної галузі агенції ДПП здебільшого мають приналежність до галузевого міністерства. Так, наприклад, галузеві міністерства Франції мають значну автономію у питаннях організації процесу ДПП в таких секторах, як юстиція, охорона здоров'я, вища освіта, залізничний транспорт. У Німеччині спеціалізоване агентство розвитку ДПП у дорожньому секторі, створено на базі Міністерства транспорту [13, с. 100-101].

Такі підрозділи не є обов'язковими, але, як показує міжнародний досвід, сприяють швидкій та якісній адаптації країни до процесів ДПП.

Дослідження інституційних та державних структур з розвитку ДПП, що

було проведене Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) у 2010 р. [14] та оновлених результатів досліджень Світового Банку (2020 р.) [15] показало, що майже всі країни-члени ОЕСР створили PPP Units [14]. Зокрема PPP Units створено в 29 країнах-членах ОЕСР, серед яких: Австралія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ізраїль, Іспанія, Ірландія, Італія, Канада, Південна Корея, Латвія, Литва, Мексика, Німеччина, Нова Зеландія, Нідерланди, Польща, Португалія, Словаччина, США, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Чилі, Швеція, Японія. І лише в 8 країнах (Австрія, Ісландія, Люксембург, Колумбія, Норвегія, Словенія, Фінляндія, Швеція) цей спеціалізований підрозділ ДПП ще не створений.

Отже, чисельність країн зі спеціалізованими органами з підтримки ДПП збільшується, що свідчить про зростання зацікавленості урядів держав до розвитку механізму ДПП.

Що стосується України, то вона за роки своєї незалежності також накопичила певний досвід реалізації державно-приватного партнерства. Так, зокрема, прийнято Закони України «Про державно-приватне партнерство», «Про концесію», «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні», затверджено Концепцію розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 рр. та низку інших підзаконних актів, які регламентують методичні і організаційно-управлінські аспекти ДПП.

За часів формування та вдосконалення правового поля потребувало розвитку інституційне забезпечення ДПП, що в свою чергу передбачає створення спеціальних органів, відповідальних за регулювання і контроль реалізації проєктів, взаємодію і координацію дій учасників партнерства.

Так, у структурі органів державної влади функціонує Департамент інвестицій який є структурним підрозділом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, основним завданням якого є забезпечення формування та реалізація державної інвестиційної політики, зокрема з управління державними інвестиціями, державної політики у сфері державно-приватного партнерства, створення і функціонування індустриальних (промислових) парків [17]. Крім цього, окремі регулятивні функції також поширюються і на інші міністерства та відомства. Разом з тим в Україні існує численна кількість відповідальних за розвиток ДПП інститутів, серед яких:

- Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства;
- Проєктний офіс з розвитку державно-приватного партнерства «SPILNO»;
- Агенція з питань державно-приватного партнерства;
- структурні підрозділи обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування;
- громадські організації, які надають підтримку розвитку ДПП.

Відтак ДПП в Україні регулюється достатньо розгалуженою системою

органів. Така розгалуженість створює деякі суперечності в інституційному забезпеченні ДПП. Одночасно варто відмітити відсутність спеціалізованої відокремленої інституції.

Кількість проєктів державно-приватного партнерства в Україні щороку зростає. Однак, незважаючи на збільшення загальної кількості проєктів державно-приватного партнерства, результативність та ефективність їх виконання не простежується.

За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні станом на 01.01.2021 р. на засадах ДПП укладено 192 договори. При цьому, спостерігається позитивна тенденція до збільшення кількості проєктів ДПП. Якщо на початок 2016 року на засадах державно-приватного партнерства функціонувало 186 проєктів, то на початок 2021 р. - 192 проєкти. Водночас серед них реалізувалось на цю дату лише 39 договорів, зокрема 29 концесійних договорів, 6 договорів про спільну діяльність, та 4 договори укладені з використанням іншої договірної форми. При цьому більшість договорів (153) не реалізується, зокрема 118 – не виконується, 35 - розірвані / закінчився термін дії. Дані щодо загальної вартості таких проєктів, на жаль, відсутні.

Доцільно зауважити, що відповідні угоди реалізувалися станом на 1 січня 2021 р. лише у 16 областях України (табл. 4). Так, найбільше таких угод реалізується в Миколаївській (7), Львівській (5), Київській (4), Донецькій (4), Закарпатській (4) та Запорізькій областях.

Таблиця 4

Структура та кількість проєктів державно-приватного партнерства за сферами господарської діяльності по областях України станом на 1 січня 2021 року

Сфера реалізації проєкту ДПП	Кількість проєктів ДПП по областях України	Загальна кількість проєктів, одиниць
Виробництво, розподілення та постачання електричної енергії	Донецька (1), Харківська (1), Херсонська (1)	3
Виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу	Донецька (2), Житомирська (1), Дніпропетровська (1), Закарпатська (3), Чернігівська (1)	8
Збір, очищення та розподілення води	Закарпатська (1), Київська (2), Львівська (2), Миколаївська (6), Запорізька (2)	13
Поводження з відходами, крім збирання та перевезення	Донецька (1), Полтавська (1)	2

Будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури	Івано-Франківська (1), Миколаївська (1), Херсонська (1)	3
Охорона здоров'я	Київська (1), Львівська (1)	2
Туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт	Київська (1), Кіровоградська (1), Львівська (2), Одеська (1)	5
Інші	Запорізька (2), Хмельницька (1)	3
Всього		39

Джерело: побудовано автором за даними [16]

Зазначені в таблиці 4 проєкти реалізуються у різних сферах господарської діяльності, зокрема, найбільша кількість проєктів зосереджена у сфері збору, очищення та розподілення води (13 проєктів). Значна частина проєктів державно-приватного партнерства в Україні також реалізується у сфері виробництва, транспортування і постачання тепла та розподілу і постачання природного газу (8 проєктів).

Проведений аналіз вітчизняного досвіду показав, що незважаючи на існування та постійне удосконалення законодавства України з питань державно-приватного партнерства більшість проєктів не реалізується. Головна причина такого стану криється в тому, що сформована нормативно-правова база щодо регулювання розвитку ДПП залишається складною, багаторівневою та надто забюрократизованою, саме це створює ризики ефективного використання цього механізму задля активізації інвестиційної діяльності. Відтак розбудова правових засад розвитку державно-приватного партнерства в Україні – актуальне питання, що вимагає подальшого дослідження.

Незважаючи на позитивні зміни та збільшення загальної кількості проєктів із залученням механізму державно-приватного партнерства, якісного розвитку їх реалізації не відбувається. На разі розвиток державно-приватного партнерства в Україні досі перебуває на стадії становлення, про що йшлося у таблиці 1.

Аналіз практики здійснення державно-приватного партнерства в Україні порівняно зі світовою практикою дає можливість зробити висновок про існування низки перешкод, що гальмують практичну реалізацію проєктів, серед яких: економічна та політична нестабільність, високий рівень недовіри між бізнесом і державним сектором, відсутність дієвих стимулів для вітчизняних та закордонних інвесторів, ризики втрати вкладених коштів, небажання наймати досвідчених консультантів, неякісні тендери, відсутність кваліфікованих кадрів, високий рівень корупції, недостатньо швидко проведення реформ, низький платоспроможний попит населення та інші.

Разом з тим, необхідно визначити, що ж стримує бажання інвесторів вкладати свої кошти у проєкти ДПП. Аналітики Центру транспортних стратегій виділяють два питання, що турбують інвесторів: перше – гарантія права приватної власності; друге – податкова система. За результатами дослідження «Державно-приватне партнерство в інфраструктурі», яке спільно провели Центр транспортних стратегій і Delloite в рамках проєкту «Галузевий контроль», для 69% компаній фактор номер один для реалізації проєктів ДПП – це якість підготовки ТЕО. На другому місці – фінансування та технічна підтримка міжнародними фінансовими організаціями. Однак, на практиці має місце війна, корупція, недосконале законодавство та судова система [18, с. 47].

За таких умов представники приватного бізнесу або взагалі не хочуть ризикувати своїми коштами, або цікавляться тільки короточасними і найбільш прибутковими проєктами з використанням пільг і гарантій, та мають на меті задоволення лише власних інтересів без перспективи поліпшення соціального і бізнес-середовища країни.

Важливу роль для приватних бізнес-структур має місце України у світових рейтингах. На жаль, Україна посідає середні та найнижчі місця, що робить її рівень конкурентоспроможності на міжнародній арені досить низьким. Це у свою чергу також пояснює відсутність бажання інвесторів фінансувати свої кошти у проєкти України.

Ще актуальним для інвесторів питанням є визначення ефективності державно-приватного партнерства. На думку експертів Світового банку, метод реалізації проєкту вторинний, спочатку повинні визначатися сама його цінність для суспільства і ефективність, а вже потім з урахуванням можливих фіскальних ризиків - форма реалізації [18, с. 48].

Таким чином, зважаючи на успішний досвід і проблеми налагодження партнерських відносин у країнах світу, процес здійснення державно-приватного партнерства в Україні потребує удосконалення. Виходячи із зарубіжного досвіду для успішного розвитку державно-приватного партнерства в Україні, у вітчизняну практику доцільно імплементувати такі рекомендації: забезпечити політичну та економічну стабільність, створити якісне законодавство та сприятливе інституційне середовище, усунути бюрократичні перешкоди, забезпечити прозорість проєктів, забезпечити високу кваліфікацію публічного сектору, залучити досвідчених консультантів, створити умови чесної конкуренції, ліквідувати корупцію, забезпечити сприятливий інвестиційний клімат, створити єдиний координуючий орган розвитку ДПП у вигляді спеціалізованої інституції, яка б здійснювала ініціювання, підготовку і реалізацію проєктів, проводила просвітницьку діяльність, експертизу проєктів, підготовку професійних кадрів, конкурси серед претендентів, моніторинг реалізації проєктів, супроводжувала проєкти, розвивала методологічне та методичне забезпечення, надавала допомогу органам влади стосовно укладання і контролю за виконанням контрактів. Важливим є те, що до компетенцій цього органу будуть відноситись лише питання стосовно ДПП.

Висновки. Проведене аналітичне дослідження світового та вітчизняного досвіду розвитку державно-приватного партнерства дозволило дійти висновку, що державно-приватне партнерство є однією з найбільш ефективних форм співпраці публічного і приватного секторів суспільства. Механізм ДПП активно розвивається у всьому світі. Отже, зарубіжні країни вже накопичили певний досвід реалізації ДПП. Головною рушійною силою для розвитку ДПП в країні є держава в особі органів державної та місцевої влади. Без політичної волі та зацікавленості уряду ефективний розвиток механізму ДПП неможливий.

Кожна країна використовує свої інструменти стимулювання розвитку державно-приватного партнерства, а отже, темпи реалізацій проєктів ДПП в кожній країні різні. Кількість проєктів поступово збільшується, розширюється галузева сфера їх застосування, а також відбувається зміцнення законодавчої бази. У багатьох країнах світу створені спеціальні інституції, які відіграють важливу роль для розвитку ДПП.

Аналіз сучасного стану розвитку державно-приватного партнерства в Україні показав, що цей механізм взаємодії влади та бізнесу перебуває на етапі становлення. Кількість проєктів зростає, проте якісного розвитку їх реалізації не відбувається. Причиною цього є існування низки перешкод, що гальмують реалізацію проєктів.

Враховуючи успішний досвід і проблеми налагодження партнерських відносин у країнах світу, запропоновано рекомендації, які доцільно імплементувати у вітчизняну практику. Зокрема, практика застосування ДПП в окремих країнах світу показала, що ефективний розвиток державно-приватного партнерства в Україні можливий за умови створення спеціалізованої відокремленої інституції. Це дозволить забезпечити якісний і кількісний стрибок у розвитку державно-приватного партнерства.

Література:

1. Біла І. С., Іллічова Е. І. Світовий досвід державно-приватного партнерства. *Вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. 2018. Вип. 21. С. 126–129.
2. Кнір М. О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід і досвід України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 10(38). С. 10–14.
3. Тараш Л.І., Петрова І.П. Світові та європейські тенденції розвитку державно-приватного партнерства у визначенні пріоритетних сфер застосування. *Вісник економічної науки України*. 2015. № 1 (28). С. 133–141.
4. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2015. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2015_en.pdf
5. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2016. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2016_en.pdf
6. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2017. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2017_en.pdf
7. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2018. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2018_en.pdf

8. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2019. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2019_en.pdf
9. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2020. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2020_en.pdf
10. Private Participation in Infrastructure (PPI). World Bank Group. PPI Visualization Dashboard. URL: <https://ppi.worldbank.org/en/visualization#sector=&status=&ppi=&investment=&region=&ida=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=&header=true>
11. Фадюшин И.С. Международный опыт развития ГЧП. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2019. № 4 (82). Часть 2. С. 39–43.
12. Афанасьєва Л. М. Державно-приватне партнерство як інструмент розвитку інфраструктури: міжнародний досвід та перспективи в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2015. Вип. 12(1). С. 48-53.
13. Лапоног Д.В. Аналіз тенденцій розвитку системи державно-приватного партнерства на ринку послуг автомобільного транспорту. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2020. № 5 (151). С. 94-103.
14. Dedicated PPP Units. A survey of institutional and governance structures. OECD. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/governance/dedicated-public-private-partnership-units_9789264064843-en#page1
15. PPP Units Around the World. Public-Private Partnership Legal Resource Center. URL: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/overview/international-ppp-units>
16. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>
17. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Положення про департамент інвестицій» від 03.03.2020 р. № 431. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0394915-20#n16>
18. Полякова О. М., Ліпська Т. І., Кучинська О. М. Державно-приватне партнерство як елемент механізму розвитку транспортної інфраструктури України. *Економічний вісник*. 2020. № 2. С. 44-52.

References:

1. Bila, I. S., Illichova, E. I. (2018). Svitovyi dosvid derzhavno-pryvatnoho partnerstva [World experience of public-private partnership]. *Visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu im. V. O. Sukhomlynskoho*, issue. 21, pp. 126-129 [in Ukrainian].
2. Knir, M. O. (2018). Derzhavno-pryvatne partnerstvo: svitovyi dosvid i dosvid Ukrainy [Public-private partnership: world experience and the experience of Ukraine.]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Ekonomika»*, no 10(38), pp. 10-14 [in Ukrainian].
3. Tarash, L.I., Petrova, I.P. (2015). Svitovi ta yevropeiski tendentsii rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva u vyznachenni priorytetnykh sfer zastosuvannya [Global and European trends in the development of public-private partnership in identifying priority areas of application]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no 1(28), pp. 133-141 [in Ukrainian].
4. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2015. *www.eib.org*. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2015_en.pdf [in English].
5. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2016. *www.eib.org*. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2016_en.pdf [in English].
6. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2017. *www.eib.org*. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2017_en.pdf [in English].

7. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2018. *www.eib.org*. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2018_en.pdf [in English].
8. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2019. *www.eib.org*. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2019_en.pdf [in English].
9. European PPP Expertise Centre (EPEC). Market Update Review of the European PPP Market in 2020. *www.eib.org*. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2020_en.pdf [in English].
10. Private Participation in Infrastructure (PPI). World Bank Group. PPI Visualization Dashboard. *ppp.worldbank.org*. Retrieved from: <https://ppi.worldbank.org/en/visualization#sector=&status=&ppi=&investment=&region=&ida=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=&header=true> [in English].
11. Fadjushin. I.S. (2019). Mezhdunarodnyj opyt razvitiya GChP [International experience in PPP development]. *Mezhdunarodnyj nauchno-issledovatel'skij zhurnal*, no 4 (82). Chast' 2, pp. 39–43 [in Russian].
12. Afanasieva. L. M. (2015). Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak instrument rozvytku infrastruktury: mizhnarodnyi dosvid ta perspektyvy v Ukraini [Public-private partnership as a tool for infrastructure development: international experience and prospects in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, issue 12(1), pp. 48-53 [in Ukrainian].
13. Laponoh. D.V. (2020). Analiz tendentsii rozvytku systemy derzhavno-pryvatnoho partnerstva na rynku posluh avtomobilnoho transportu [Analysis of trends in the development of public-private partnership in the market of road transport services]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu. Seriya Ekonomichni nauky*, no 5 (151), pp. 94-103 [in Ukrainian].
14. Dedicated PPP Units. A survey of institutional and governance structures. OECD. *www.oecd.org*. Retrieved from https://read.oecd-ilibrary.org/governance/dedicated-public-private-partnership-units_9789264064843-en#page1 [in English].
15. PPP Units Around the World. Public-Private Partnership Legal Resource Center. *ppp.worldbank.org*. Retrieved from <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/overview/international-ppp-units> [in English].
16. Stan zdiisnennia DPP v Ukraini. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy. *www.me.gov.ua*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> [in Ukrainian].
17. Order Ministry for Development of Economic, Trade and Agriculture of Ukraine on approval of the Regulations on the Investment Department, 2020, 3 March. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0394915-20#n16> [in Ukrainian].